

OTÁZKY A ODPOVĚDI

1. Kolik Židů žilo před válkou v Československu?

Podle posledního sčítání lidu před válkou z roku 1930 žilo v Československu necelých **357 tisíc občanů, kteří se hlásili k židovskému náboženství**, tedy více než 2 % populace. Nejvíce Židů žilo na Podkarpatské Rusi (103 tisíc), kde tvořili 14 % obyvatel. Na Slovensku jich žilo 137 tisíc, tedy 4 % obyvatel Slovenska, a procentuálně nejméně jich žilo v českých zemích, kde tvořili pouze 1 % populace (118 tisíc). V porovnání se sousedními zeměmi patřila židovská komunita v Československu k těm menším. Nejvíce Židů (3,5 milionu) žilo v sousedním Polsku. Jen ve Varšavě jich žilo stejné množství jako v celém Československu.

2. Bylo možné rozeznat Židy od ostatních spoluobčanů, dokud nemuseli na oděvu nosit židovskou hvězdu? V čem (kromě náboženství) se lišili?

V naprosté většině případů nebylo možné Židy na ulici mezi ostatními občany poznat. Zvláště v českých zemích byli Židé plně integrováni do společnosti. V některých oblastech Slovenska a na Podkarpatské Rusi dodržovali své tradiční zvyky. Zdejší Židy tak bylo možné rozeznat **podle kaftanu, pokrývky hlavy** (jarmulky nebo klobouku) **a pejzů** (delších stočených vlasů na obou stranách obličeje). U tradičních Židů náboženství dalekosáhle ovlivňovalo jejich každodenní život. Zvláště na Podkarpatské Rusi a na východním Slovensku bylo obvyklé, že **židovské děti navštěvovaly kromě státních škol ještě školy židovské**, kde se podrobně učily základní náboženské texty. **Náboženství ovlivnilo i jejich oblékání, výběr partnera, slavení svátků a v neposlední řadě i jazyk.** Většina těchto Židů se až do začátku druhé světové války dorozumívala **jidiš**, i když vedle toho znali ve většině případů i další jazyky. **Židé v českých zemích se ale v meziválečném období často neodlišovali od okolního obyvatelstva ani v náboženství.** Mnozí již před válkou nechodili do synagogy, neslavili židovské svátky – nebo jen ze zvyku, někdy současně s křesťanskými. Výjimečné nebyly případy, kdy teprve nacistické diskriminační zákony určily, že je člověk Židem díky svým předkům, i když on sám se za Žida nepovažoval.

3. Jak dlouho trvaly pochody smrti? Kolik lidí během pochodů smrti zemřelo?

Tzv. pochody smrti byly nejsmutnější kapitolou konce války. Nacisté nechtěli dopustit, aby vězni koncentračních táborů byli osvobozeni postupujícími spojeneckými vojsky, a tak tábory postupně uzavírali a evakuovali. Pochody smrti probíhaly od léta 1944 až do posledních dní Německé říše v květnu 1945. Vězni byli **v nelidských podmínkách nuceni pěšky překonávat stovky kilometrů** do cílových táborů, často za mrazu, bez dostatečného oblečení a bez jídla. Velká část z nich byla dozorcí SS na cestě zavražděna. Zčásti byli vězni evakuováni také vlakem – v přeplněných vagoncích, bez vody a jídla. Například 18. ledna 1945 byly zahájeny pochody smrti z Osvětimi. 66 tisíc již tak zbídačených vězňů muselo pěšky pochodovat do Wodzislawi, kde byli naloženi do nákladních vagonů a transportováni do dalších táborů. Tento pochod smrti si vyžádal nejméně 15 tisíc obětí.

Nejznámější pochod smrti byl vypraven ze saské Schwarzheide do Terezína a trval od 19. dubna do 7., resp. 8. května 1945. Na cestu dlouhou přibližně 140 km se vydalo celkem 580 vězňů, z toho 342 Židů. Do Terezína dorazilo z židovské skupiny 273 osob (podle jiného svědka pouze 228), ostatní zemřeli vyčerpáním, byli popraveni nebo byli pro slabost zastřeleni na pochodu.

Odhaduje se, že ještě v polovině března 1945 bylo v nacistických koncentračních táborech vězněno na 700 tisíc lidí, z nichž zhruba 200 tisíc tvořily ženy. Pochody smrti probíhaly do posledního okamžiku německé Třetí říše. Zhruba čtvrt milionu vězňů bylo během nich zavražděno nebo zemřelo kvůli nesnesitelným podmínkám hladem, zimou nebo na různá onemocnění.

4. Pocházela Eva, hlavní hrdinka filmu, ze zámožné rodiny? Jak její rodina žila před válkou?

Eva Erbenová se narodila v Děčíně v roce 1930. Její otec Jindřich Löwidt (1895–1945) pocházel z Plzně a byl vědec – chemik. V druhé polovině 30. let koupil ve Volyni továrnu na výrobu gumového zboží. Rodina zde žila ve velkém domě, který byl součástí areálu továrny. Eva, která bývala často nemocná, měla v té době soukromou učitelku. Matka Marta Löwidtová (1901–1945) byla v domácnosti a věnovala se plně své malé dceři. Továrna ale vyhořela a Löwidtovi se přestěhovali do Prahy, kde si v Praze-Strašnicích pronaja-

li vilu se zahradou. V prvním patře zde měl Evin otec chemickou laboratoř a dílnu, kde se vyráběly gumové hygienické potřeby. Dílna měla dva zaměstnance. Rodina měla svoji služebnou a pravidelně k nim docházela švadlena. Otec chodil každý týden do kavárny Elektra a Eva s matkou navštěvovaly obchody a módní salony. **Rodina žila po vzoru zámožnějších Pražanů tehdejší doby.**

5. Kde vzala Eva tolik sil, aby přežila všechno utrpení, které ji za války potkalo?

Po deportaci do Osvětimi byla Eva po celou dobu s matkou, která ji velmi podporovala. Po její smrti ji na životě udržovala naděje, že se jednoho dne potká s otcem. K přežití v Osvětimi bylo potřeba také hodně štěstí, které Eva rozhodně měla.

6. Co Eva cítila k Němcům?

V době války cítila samozřejmě nenávisť, ale v současné době k nim má celkem neutrální vztah, zejména k mladé generaci. Často jezdí do Německa na různá setkání s pamětníky a konference, ale také do německých škol na besedy. Nebojí se oslovit ani mladé neonacisty, otevřeně se hlásí ke své ideologii, a mluvit s nimi o svém osudu.

7. Jak dlouho po válce žila Eva u cizích lidí na venkově? Měla strach, když si pro ni přijeli „neznámí“ příbuzní?

V Postřekově v okrese Domažlice, kde byla zachráněna z pochodu smrti v dubnu 1945, pobývala Eva **půl roku** v rodině pana Jahna. Poté pro ni přijela její teta. Sama situaci popisuje takto: „Jednou v poledne se u nás objevila cizí žena. Řekla, že je moje teta, manželka strýce Arnošta, nejstaršího sourozence mé maminky. Od prvního okamžiku jsem se v přítomnosti tety Ilony necítila moc dobře a nechtěla jsem s ní odejít. Ale strýc Jahn mi vysvětlil, že to bude pro mé dobro a kdykoliv budu chtít, mohu se vrátit. U vlaku jsme se rozloučili. Nemohla jsem mluvit, dusily mě slzy a bylo mi těžko u srdce.“ Na podzim roku 1945 už u tety Ilony bydlela a nastoupila do školy do sedmé třídy.

8. Dokázala si Eva po všem, co prožila, založit vlastní rodinu?

V roce 1948 se Eva v Praze při jednom večeru s přáteli setkala s Petrem Erbenem, se kterým se znala už z Terezína a kterého postihl stejný osud jako ji. Začali se scházet

a později spolu i žít. Rozhodli se, že odejdou z Čech, které v nich často vyvolávaly smutné vzpomínky.

Za cílovou zemi si vybrali Izrael. Odjeli do Paříže, kde měli svatbu, potom do Marseille a odtud pak lodí do Izraele. V Izraeli se jim narodily tři děti – dcera Daniela (1949) a synové Alon (1953) a Amir (1970) –, které mají dnes už své rodiny. **Paní Eva je dnes ba-bičkou i prababičkou.**

9. Podívala se Eva ještě někdy do Postřekova, kde byla zachráněna?

Do Postřekova se paní Eva s manželem podívali **v roce 1966 při jejich první cestě do Evropy**. Její rodina do té doby o místě, kde byla zachráněna, nevěděla. Eva situaci popisuje následovně: „Zanedlouho se objevila pole a krásná chodská krajina. Pohled z okna doprovázelo hromobití otázek: ‚Kdys tam byla? Co je to za lidi? Jak ses tam dostala?‘ Až mi bylo líto, že jsem se prozradila. Asi na mě v Postřekově už zapomněli, a co když nenajdu tu chaloupku? Dojeli jsme. Petr zastavil auto a pobídl mě: ‚Tak jdi.‘ Jako opilá jsem se potácěla a hledala nějaké znamení, podle kterého bych se orientovala. Najednou vrátka, ne obyčejná, ale moje vrátka. Nesměle jsem je otevřela a ze zahrady právě vycházel vysoký muž. Na vteřinku se zastavil, podíval se na mě, rozevřel náruč a řekl: ‚Naše Evička přišla.‘“ Eva se dodnes s potomky rodiny pana Jahna pravidelně setkává, Postřekov považuje za svou rodnou vesnici a lidi, kteří tam žijí, za svou rodinu. **V roce 2001 jí bylo uděleno čestné občanství obce Postřekova.**

Odpovědi vypracovali:

Kateřina Čapková, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR
Tomáš Fedorovič, Památník Terezín
Michal Frankl, Židovské muzeum v Praze
Ivona Ivicová, historička

Použité zdroje:

ERBENOVÁ, E.: *Sen. G plus G*, Praha 2001.

Odkazy:

Holocaust.cz
www.holocaust.cz

Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí (projekt Židovského muzea v Praze)
www.neztratitviru.net

Památník Terežín

www.pamatnik-terezin.cz

Terežínská iniciativa

www.terezinstudies.cz

Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance, and Research (ENG)

www.holocausttaskforce.org

United States Holocaust Memorial Museum (ENG)

www.ushmm.org

Yad Vashem (ENG)

www.yadvashem.org

Zmizelí sousedé (projekt Židovského muzea v Praze)

www.zmizeli-sousedecz

Židovské muzeum v Praze

www.jewishmuseum.cz

Doporučená literatura:

EPSTEIN, H.: Děti holocaustu. Volvox Globator, Praha 1994.

ERBENOVÁ, E.: Sen. G plus G, Praha 2001.

CHLÁDKOVÁ, L.: Terežínské Ghetto. V Ráji, Praha 2005.

LEVINE, K.: Hanin kufřík. Portál, Praha 2003.

Poslední aktualizace: 09/2012